

זכות התורה ולומדיה מוקדשים לטובת נשמת
הרבני הנגיד הנכבד **הרה"ח ר' אריה (לייבל) בהרה"ח ר' יונה רובין ז"ל**

הלימוד היומי:

פרשת וירא | יום ד | י"ב מרחשוון ה'תשפ"ה | פרק י"ט פסוק כ"א - פרק כ"א פסוק ד'

מתי בדיוק היתה עקידת יצחק?

בסוף פרשת וירא אנו לומדים בתורה את פרשת עקידת יצחק, ללא שהתורה תציין תאריך ברור ושעה מדויקת מתי נערכה העקידה, אולם במדרשים ובמפרשים אנו מוצאים על כך דיון מרתק ודעות מגוונות.

ביטול הקטרוגים בראש השנה

הדעה הרווחת והמקובלת שהעקידה נערכה ביום ראש-השנה, מקורה ב'פסיקתא רבתי' (פיס' קא מ - בחודש השביעי), וז"ל: אמר לו [אברהם אבינו], רבונו של עולם, גלוי היה לפניך שהיה לי מה להשיבך כשאמרת לי לקרב את יצחק, אילו השבתי אותך - לא היה לך מה להשיבני. שהייתי אומר לך, אתמול אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ועכשיו אתה אומר לי לשחטו, ולא השבתי אותך, אלא עשיתי עצמי כאלם וכחרש וכו', כשיהיו בניו של יצחק נידונים לפניך ביום זה, ואפילו יש להם כמה קטיגורים מקטרגים אותם, כשם שדממתי ולא השיבותיך, כך אתה לא תשיב להם. ה' יראה אשר יאמר היום 'וגו' - מהו היום? כהיום, מפני שראש השנה היה, ע"כ.

זאת היא גם דעת הזוהר הקדוש (ויקרא יח.) וז"ל: "בגין כך קרינן פרשתא דיצחק בהאי יומא, דבהאי יומא אתעקד יצחק לתתא".

רמז נאה כותב על כך הרה"ק מקאמרנא זי"ע ב'זוהר-חי' (ח"ב דף רפ ע"ד) שהמילים 'והאלקים נסה את אברהם' עולות בגימטריא "ראש השנה".

ביום הכיפורים

לעומת זאת, במקורות אחרים אנו מוצאים שהעקידה היתה ביום הכיפורים (ילקוט ראובני בפרשתן בשם ריקאנטי; דרשות ר"י אבן שועיב, דרשה ליום כפורים; 'ילקוט חדש' ערך יצחק).

ביום טוב ראשון של פסח

לעומת שתי הדעות הקודמות המייחסות את העקידה לחודש תשרי, קיימת שיטה שלישית המאחרת את העקידה בחצי שנה, אל חודש ניסן, והיא במדרש רבה פרשת בא (טו, יא): "ובו [בחודש ניסן] נולד יצחק, ובו נעקד, ובו קבל יעקב את הברכות".

במדרש זה אמנם לא מפורט יום מסוים בחודש ניסן, אולם בשו"ת דברי יציב (אבן העזר סימן פג) כותב חשבון נפלא להוכיח מדברי רש"י שהעקידה היתה ביום ראשון של פסח, כדלהלן:

כי הנה כתב רש"י בפרשת תולדות (כ"ה כ) ז"ל: 'כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה, ויצחק היה בן שלשים ושבע שנה, שהרי בו בפרק מתה שרה וכו', ובת תשעים היתה כשנולד יצחק, ובת מאה ועשרים ושבע כשמתה וכו', הרי ליצחק שלשים ושבע שנים, ובו בפרק נולדה רבקה, המתין לה עד שתהא ראויה לביאה ונשאה', עכ"ל. משמע מרש"י שכל תאריכים אלו היו מדויקים, שהעקידה היתה בדיוק באותו תאריך בשנה שבו נולד יצחק, ובו נולדה רבקה, והרי ידוע שיצחק נולד ביום ראשון של פסח (כמו שכתב רש"י בפרשת השבוע – בראשית יח, י, ועיין באריכות בתוס' ר"ה יא. ד"ה אלא).

וכבר כתב כן הרד"ל על פרקי דרבי אליעזר (פ' ל"א) שהעקידה היתה בפסח (וראה באריכות בספר 'סדרי פרשיות', בראשית כה, כו, הערה ו).

העקידה - בחודש חשוון!

דעה רביעית ומפתיעה אנו מוצאים ברש"י על המדרש (שמו"ר טו, יא), על פי המובא במדרש אסתר-רבה (ג, ז) ששרה מתה בחודש חשוון, והרי ידוע (ב"ר נ"ח) ששרה אמנו מתה כששמעה שכמעט שלא נשחט יצחק, אם כן מוכח שהעקידה היתה בחודש חשוון!

באיזו שעה?

קיימת גם מחלוקת גדולה באיזו שעה היתה העקידה. רבנו בחיי (במדבר כח יד) כתב שעקידת יצחק היתה בארבע שעות ביום.

על כך העיר מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל הערה גאונית בספרו 'שקל הקודש' על הלכות קידוש החודש (פ"ט ה"ד, בביאור ההלכה), שבמחזור ויטרי (השלמה עמוד י"ד) מובא בשם ברייתא, שהעקידה היתה בזמן בו חלה 'תקופת תשרי', ולכן אסור לשתות מים בשעת תקופת תשרי, כי המים נהפכים אז לדם מחמת שהמאכלת של אברהם טפטה אז דם. ובהכרח לומר שרבינו-בחי אינו סובר כמו ברייתא זו, כי תקופת תשרי אינה יכולה לחול כי אם בג' שעות ביום, או בט' שעות ביום, אבל לא בד' שעות.

מנגד, בזוהר הק' (ח"א דף קסד:) מובא שהעקידה היתה בזמן 'בין הערביים'. וכן כתב הרוקח על התורה (חיי שרה דף קצג) שהעקידה היתה לאחר חצי היום. וכעין זה באגרת הטיול (חלק

הפשט, ערך מנחה) שבשעה שנעקד יצחק על המזבח תיקן תפילת מנחה. וראה גם בעבודת הקודש להחיד"א, בתפילה למנחה של יום הכיפורים הנדפס במחזורים: "ותזכור לנו עקידתו של יצחק אבינו אשר בימים אלו בזמן הזה בעשור לחודש תשרי היתה עקידתו בהעלות המנחה".

שיטה שלישית כותב בהגהות רבי אליהו גוטמאכר זצ"ל על מסכת תמיד (פ"ג מ"ד) שהעקידה היתה ממש בבוקר-בבוקר, כהקרבת תמיד של שחר. וראה גם בפני דוד לחיד"א בפרשתן (אות לז) בשם מעשה רוקח (מסכת יומא) שהעקידה היה בזמן תמיד של שחר, והקרבת האיל היה בזמן תמיד של בין הערביים.

וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם (יח, ה) בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דלבא (רש"י).

בדרך רמז יש לפרש את דברי רש"י כך: 'וסעדו לבכם בתורה בנביאים ובכתובים' - כלומר שת-סעדו את לבכם במזון רוחני של לימוד תורה שבכתב ונביאים וכתובים.

(דברי ישראל, מודז'יץ)

עפר ואפר- לעומת מי?

וְאֲנִי עֶפֶר וְאֶפֶר (יח, כז).

פעם בערב יום כיפור עמד הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זצוק"ל סמוך לאדם שהתפלל ברגש רב, בפרט במילים 'עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי', הרים הלה קולו בבכי שביטא כמה הוא עפר ואפר. למחרת כשקרא הגבאי לאיש זה לעליית רביעי, כעס וצעק על הגבאי: אינך מתבייש?! לאברך צעיר נתת עליית שלישי המכובדת, ולי אתה נותן רביעי?! ניגש רבי יהונתן אל האיש ותהה: אתמול שמעתי כמה אתה עפר ואפר ממש, ומה לך לכעוס על הכיבוד? השיב האיש: זאת אמרתי בתפילה, ואכן, לעומת הקב"ה אני עפר ואפר, אבל לעומת האברך שקיבל עליית שלישי, בוודאי אני חשוב עשרות מונים...

ארץ המוריה והר המוריה

הר הבית שבו נבנה בית המקדש נקרא כבר בימי אברהם אבינו בשם 'הר המוריה', על שם העתיד, מוריה מלשון הוראה, ששם תצא הוראה לישראל, כי במקדש ישבו הסנהדרין, וכן הנביאים והמוכחים לישראל ישבו בלשכת הגזית. או 'מוריה' על שם שהקריבו במקדש קטורת שיש בו בשמים חשוב בשם 'מור'. גם כל ירושלים נקראת בשם 'ארץ המוריה', על שם שבעיר זו נמצא הר המוריה.

הנושא היומי בפרשה

הפיכת ערי סדום • לוט ובנותיו במערה • שרה בבית אבימלך • לידת ומילת יצחק

עונש למלאכים

לאור בקשת לוט מהמלאך שישאיר את העיר צוער, ולשם הוא יימלט, נעתר לו המלאך ואמר לו:

'לא זו בלבד שאתה תינצל, אלא אשא לך פנים גם לבקשתך להציל בגללך את כל העיר ולא אהפוך אותה. מהר נא להימלט לשם, כי לא אוכל לעשות מאומה עד שתבוא לשם לשם!'

באמירה זו נענשו המלאכים על שתחילה תלו הדבר בעצמם ואמרו 'משחיתים אנחנו', וכעת לא זזו משם עד שהודו ואמרו שאין הדבר ברשותם כהודאתם 'לא אוכל לעשות מאומה'. לאחר שהשמש יצאה, הגיע לוט אל העיר צוער, והפסוק מציין שעיר זו נקראה בשם 'צוער' על שם אמירת לוט למלאך שעיר זו היא 'מצָעֵר'.

גפרית ואש:

כבר בעלות השחר, לאחר שלוט עזב את העיר, המטיר ה', ביחד עם בית דינו, גפרית ואש מאת ה' מן השמים, על הערים סדום ועל אמורה. תחילה ירד מטר גשמים [שמא יחזרו בתשובה], ולאחר מכן נהפכו הגשמים לאש וגפרית.

האש והגפרית ירדו משמים, ולעומת זאת גם ה'מָן' במדבר ירד משמים, כי ה' דן את העמים על ידי השמים, הן להרע והן להיטיב.

חמה ולבנה:

כל זה אירע דווקא בעלות השחר, כשהשמש וגם הירח נראים בשמים, כי חלק מאנשי סדום עבדו לשמש, וחלק לירח, אמר ה': אם אענישם ביום, יאמרו עובדי הלבנה שאילו היה זה בלי-לה, כשהירח מושל, לא היינו אובדים. ואם אענישם בלילה, יאמרו עובדי השמש שביום היה השמש מגן עליהם. לכן אענישם בזמן ששניהם מושלים.

ההופכי הצור:

בנוסף על ירידת האש והגפרית, הרי ארבעת הערים, סדום ועמורה אדמה וצבויים, ישבו על סלע אחד, והמלאך הפך את כולן בבת אחת מלמעלה למטה, ביחד עם כל יושבי הערים וצמח האדמה.

קיסור עשן:

כאשר השכים אברהם אבינו בבוקר והלך אל המקום אשר בו התפלל אתמול לפני ה', וכעת השקיף אברהם על פני סדום ועמורה וכל ארץ הככר, וראה והנה היתמר ועלה מהארץ קיסור עשן הדומה לעשן היוצא מהכבשן בו שורפים אבנים לסיד.

נציב מלח:

אשתו של לוט לא שמעה בקול המלאך שציוה שלא להביט אחורנית, והיא הביטה אחורי לוט, ומיד נהפכה להיות גוש יציב של מלח. בכך נענשה מידה כנגד מידה על חטאה במלח, כי כאשר אמר לה לוט לתת מעט מלח לאורחים המלאכים, אמרה לו: וכי גם את המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה.

שומר סוד:

התורה מציינת את הסיבה מדוע זכה לוט להישאר בחיים כאשר שיחת אלקים את ארבעת ערי ככר הירדן, לפי שה' זכר לטובה את העובדה שלוט ידע ששרה היא אשתו של אברהם, והוא לא גילה סוד זה כאשר אברהם ירד למצרים ואמר שהיא אחותו.

[ב.]

איש אין בארץ:

לאחר זמן החליט לוט לעזוב את העיר צוער, כי התיירא לגור שם משום שהיא קורבה לסדום [וחשש שגם היא תחרב], לכן עלה עם בנותיו למערה באחת ההרים.

בנות לוט חשבו בטעות שכל העולם נחרב כמו בדור המבול, ומלבדם אין עוד איש בכל העולם, לכן אמרה הבת הבכירה לצעירה, הרי אבינו זקן, ושמא ימות או לא יוליד יותר, ואין עוד איש בעולם שיתחתן אתנו, לכן עלינו להזדרז להקים דורות מאבינו, כי אם לא עכשיו אימתי?

שיכור כלוט:

לכן, הציעה הבכירה לצעירה להשקות את אביהן יין בלילה, וכך יקימו ממנו דורות. הן עשו כך בלילה והשקו אותו יין, שהזדמן להן במערה בדרך נס על מנת שיצאו מהן עמון ומואב, והבכירה חטאה עם אביה בלילה. [בגלל שהיא פתחה והציעה לאחותה את הרעיון לחטוא עם אביה, פירש הכתוב את החטא שלה במפורש].

אמנם בלילה בהיותה שיכור לא ידע לוט מהנעשה עמו, אבל בבוקר ידע את אשר נעשה, ובכל זאת לא נשמר בלילה השני שלא לשתות יין, כי מי שהוא להוט אחרי עריות, בסוף מאכילים אותו מבשרו, כלומר, הוא נכשל בקרובותיו.

בבוקר אמרה הבכירה לצעירה שגם היא תעשן כן בלילה השני, ואכן היא עשתה כך לאחר שהן השקו אותו יין שוב בלילה השני.

מואב ועמון:

בנות לוט התעברו מאביהן מהפעם האחת שחטאו עמו [מה שבדרך כלל לא שייך אצל אשה]. הבכירה ילדה בן, וקרא את שמו 'מואב', כלומר שהוא 'מאב', והוא היה אבי העם המואבי עד היום.

גם הצעירה ילדה בן ותקרא שמו 'בן עמי', לרמז בלשון נקיה שהוא בן לקרוב משפחתה, והוא אבי העם העמוני עד היום.

שכר הצניעות:

הבכירה שלא היתה צנועה פירש מפורש בשם בנה שהוא מאביה, והצעירה קראה בל־שון נקיה, ולכן קיבלה שכר שנאמר בבני עמון שלא להתגרות בהן כלל, בשונה מבני מואב שהזזהו ישראל רק שלא להילחם בהם, אבל מותר להתגרות בהם.

[ג.]

מגורים בגרר:

לאחר שחרבו הערים במהפכת סדום, וחדלו העובדים והשבים לקיים בהם מצות הכנסת אורחים, עזב אברהם את אלוני ממרא. פירוש נוסף: הוא עזב את המקום כדי להתרחק מלוט שיצא עליו שם רע שחטא עם בנותיו.

משם עבר אברהם לארץ הנגב, וקבע את מגוריו בעיר 'גרר', הנמצאת בין קִדְשׁ ובין שׁוּר.

שרה בבית אבימלך:

עם הגעתו לגרר אמרה אברהם אודות שרה שהיא אחותו. הפעם לא נטל רשות משרה לפני שאמר כן, בשונה מעת ירידתם למצרים שביקש תחילה ממנה שהיא תאמר אחותי את, כי אחרי שהיא נלקחה לבית פרעה למצרים בגלל שחשבו שהיא אחותו, חשש אברהם שהפעם היא לא תסכים שוב שהוא יאמר שהיא אחותו.

שאם יסתם אחד מהם:

אבימלך מלך גרר, שלח את אנשיו שלקח את שרה עבורו לאשה. אולם המלאך מנע אותו שלא יוכל להתקרב אל שרה.

על כך הוא ואנשי ביתו נענשו בעונש נדיר אשר בדרך כלל לא נעשה לבני אדם, דהיינו שכל הנקבים שבגופם נעצרו ונסתמו, האוזניים והאף, ושאר הנקבים שבגוף.

עונש זה בא על פי דיבורה של שרה שאמרה למלאך לעשות כן.

הנך מת:

באותו הלילה נגלה האלקים לאבימלך בחלום ואמר לו: 'הנך עומד למות אודות האשה אשר לקחת, כי היא אשת איש!'

תום לב:

ענה אבימלך ואמר: 'ה! האם אתה תהרוג את אחד מגויי ועמי הארץ גם כשהוא צדיק?! כך אני אומר שעשית לדור המבול ודור הפלגה להרוג אותם על לא דבר, כפי שאתה רוצה לעשות לי'.

'הרי אברהם אמר לי שהיא אחותו, וגם היא עצמה אמרה שהוא אחיה, וגם העבדים ומוליכי החמורים והגמלים ענו לי כך על שאלתי, כך שלא חשבתי כלל לחטוא, אלא עשיתי כן בלב תמים ובידיים נקיות מהחטא'.

נביא הוא:

השיב לו ה' בחלום: 'גם אני ידעתי שעשית זאת בתום לב, ולא חשבת לחטוא, וגם לא חטאת בפועל, אבל לא היה זה מדעתך, אלא אני מנעתי אותך שלא להתקרב אליה, אם כי לא היה כאן לגמרי נקיון כפיים, כי חטאת במשמוש ידיים'.

'ועכשיו, השב את האשה לבעלה, ואל תחשוב שמא היא תתגנה בעיניו והוא לא יסכים לקבל אותה, או שמא הוא ישנא אותך ולא יתפלל עליך'.

שאל אבימלך: ומי יודיע לו שאכן לא נגעת בה? ענו לו ה': אברהם הוא נביא ויודע שלא נגעת בה, ולכן הוא יתפלל עליך שתתרפא. אבל אם לא תשיב אותה, דע כי אתה וכל אשר לך ימותו!

מה חטאתי לך?

אבימלך השכים בבוקר וקרא לכל עבדיו ודיבר באוזניהם את כל דברי החלום, ופחד גדול נפל על כולם.

לאחר מכן קרא אבימלך לאברהם ופנה לעברה בשאלה ותוכחה: מה עשית לנו? מה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל הממלכה שלי מכשול של חטא אשת-איש? ובגללך נענשנו בעונש נדיר של עצירת הנקבים? מה ראית כי החלטת לעשות כך?

אין יראת אלקים:

ענה לו אברהם: 'בדרך כלל כאשר אכסנאי בא לעיר שואלים אותו אם יש לו לאכול ולשתות, אבל לא שואלים אותו על אשתו אם היא אחותו. אבל כאשר באתי לכאן מיד שאלו אותי אם היא אשתי או אחותי, מכך הבנתי שכאשר אין יראת אלקים במקום הזה, הם עלולים להרוג אותי אם ישמעו שהוא אשתי'.

בת אב ולא בת אם:

הוסיף אברהם ואמר: 'הגם שהאמת היא שאשתי היא גם אחותי, אבל היא רק בת-אבי אבל לא בת-אמי [כי הרן, אבי שרה, נולד לתרח מאשה אחרת, ואמו לא היתה אמו של אברהם], ובני נח מותרים להתחתן עם בת-אב, כי אין די 'אבות' לבני נח.

לא היה זה שקר, כי שרה היתה בת הרן אחי אברהם, ומאחר ובני בנים הרי הם כבנים, היא נחשבת כבתו של תרח ואחותו של אברהם. [כך אמר אברהם גם ללוט 'אחים אנחנו'].

משוטט בין רשעים:

סיים אברהם ואמר לאבימלך: 'כאשר הוציא ה' אותי מבית אבי, ואמר לי להיות גולה ומשוטט ממקום למקום [בלשון הכתוב: 'תועה'], ידעתי שאעבור בין רשעים, ולכן אמרתי לה, שזהו החסד שתעשה עמי, שבכל מקום אשר נבוא שמה, תאמרי עלי שהוא אחי'.

כסות עיניים:

כדי לפייס את אברהם שיסכים להתפלל עליו, נתן אבימלך לאברהם צאן, ובקר, ועבדים, ושפ־חות, וכמובן שהחזיר גם את שרה. ואמר לאברהם: הנה כל ארצי לפניך, ואתה יכול לגור במ־קום אשר יהיה טוב בעיניך [אולם פרעה שידע שבני ארצה שטופי זימה, אמר לו הנה אשתך קח ולך].

בנוסף אמר אבימלך לשרה, על מנת לכבדה ולפייסה: 'הנה עשיתי לך כבוד זה שנתתי אלף כסף לאברהם, שאמרת שהוא אחיך, והכבוד הזה יהיה לך כמענה נגד כל אלו אשר הכבוד שלך התמעט בעיניהם, כעת הם יכסו את עיניהם שלא להסתכל עליך בזלזול. כשיהיה לך פת־חון פה להתווכח עם כולם, ולהוכיח בבירור את שהצדק עמך'.

'כי אילו הייתי מחזיר אותך בידיים ריקות, יאמרו שלאחר שהתעלל בה החזיר אותה, אבל כעת כאשר הוכרחת לבזבז ממון רב לפייסך, ידעו הכל שעשית כך בעל כרחי ועל ידי נס ולא נגעתי בך'.

לתרגומו: הממון והכבוד הזה יהיה לך כמו כסות של כבוד, כפיוס על העיניים שלי ששלטו בכך ובכל מה ששייך לך.

פתיחת הסתימות:

אברהם אכן התרצה והתפלל אל ה' שקיבל את תפילתו, וה' ריפא את אבימלך ואשתו ושפחוד־תיו, וכל נקביהם הסתומים נפתחו לרווחה והוציאו את אשר היו צריכים להוציא, ויציאה זו נק־ראת כאן בשם 'לידה'. כי עד עכשיו סתם ה' כל נקב בגופם, [הנקב מכונה כאן בכינוי 'רחם'].

[ד.]

נענה תחילה:

עוד קודם שנרפא אבימלך, כבר נפקדה שרה והתעברה, כי אברהם התפלל על אבימלך, וכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר – הוא נענה תחילה.

שריטה בכותל:

כפי שהבטיח ה' לאברהם בדיבור ובאמירה ששרה אשתו תתעבר ותלד, כך אכן עשה ה' ושרה התעברה וילדה לאברהם בן לעת זקנותו, ביום ט"ו בניסן - המועד אשר דיבר וקבע לו ה' על ידי המלאך ששרט שריטה בכותל ואמר לו: 'בעוד שנה כאשר תגיע החמה לשריטה זו, תלד שרה!'

מלשון הכתוב בן 'לזקוניו', דרשו מלשון 'זיו איקונין', שהיה מאור פני יצחק דומים לאברהם.

נחלקו אמוראים אם יצחק נולד בחודש השביעי לעיבור, או בחודש התשיעי [כדי שלא יאמרו שהוא בנו של אבימלך].

וימל אברהם:

אברהם קרא לבנו בשם 'יצחק', ובהיותו בן שמונת ימים, מל אותו אברהם כאשר ציוה לו ה'.

מספר לחיוג מארה"ב: 151-8988-1351
מספר לחיוג מאנגליה: 443-3061-30131

מבחנים | שיעורים במגוון שפות
וסגנונות | חידות | הגרלות | ידיעות
ועדכונים | אזור אישי | ועוד

02.500.20.18

קו 'קול התורה' – שמעו ותחי נפשכם!

